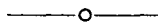

gadta kérelmököt, hanem szigorú rendeletet hozott ellenük. Az elkeseredett nép dühe ellenük fordult. Nem volt maradásuk többé ez országban, mit bizonyít az 1420-iki eseményekkel kapcsolatos egyik régi följegyzés is, mely szerint „Huss János tévelygéseért a magyarok Moldvába számkivetettek“. A szerémségi husziták állandó összeköttetésben voltak a csehekkel; amit onnan tudunk, hogy Kamenest (Kamenicz) község lakói egy Balás nevű embert küldöttek Prágába az új vallás tanulmányozására, aki midőn hazajött, a nép plébánossá választotta. Miután Zsigmond üldözése miatt Csehországból ide jött táboríták megtelepedtek, számuk annyira felszaporodott, hogy a nemzetre veszedelmessé kezdtek válni. Vakmerőségük nem ismert határt. Titokban fegyverkeztek, hogy kellő pillanatban a katolikusokra törve meghódolásra kényszerítsék őket s így az országot a cseh husziták birtokába juttassák. Az álnok módon szőtt terv azonban kitudódott. Zsigmond haragra gerjedve a bujtogatókat elfogatta, börtönbe záratta, de közülök egyet sem végeztetett ki. Nem erőszakkal, nem fegyverrel akarta őket legyőzni, hanem megtéríteni. Ebben a térítői munkában legtöbbet tett Marchiai Jakab ferencrendi szerzetes. Erről a nagy férfiúról, aki szent hírében állott, János váradi püspök úgy nyilatkozott „mintha Szent Pál apostol állott volna oldala mellett“. A dicséretesen végzett munkának áldásos lett az eredménye. A délvidéki husziták közül 50.000-en felül tértek vissza az egyházba. Akik pedig továbbra is megmaradtak az eretnek vallásban, azoknak nem volt itt többé maradásuk. Sokan Moldvába menekültek, ahol falvakban megoszolva hosszabb ideig fenn tartották magukat. Hogy tehát a huszitizmus Magyarországon nem tudott megerősödni úgy, mint Csehországban, ez köszönhető egyrészt a nemzet és a király mély bölcseségének és igazi vallásosságának, másrészt Marchiai Jakab, önfeláldozó munkájának.

10. Nagy Gyula: Az erdélyi románság törekvéseinek története a világháborúig. (4-edr. 180 l.)

Az oláhok eredetének és *Erdélybe költözésének* tárgyalásával kezdődik, hivatkozva Király Pál „Micia ismertetése“ ama megállapítására, hogy Dacia római provincia egyik centrumá-

ban hétféle idegen nemzetiség lakott s Dacia nem volt egy nyelvű provincia, hanem a római birodalom különböző részeiből (főként Kisásziából) oda vezényelt legiók állomásoztak ott, kik nyelvre, szokásra nagyon különbözők voltak. A legyőzöttek sem rómaisodtak el. A légiók kivonulása után a római határ e csekély maradványa is megszűnt. Semmi nyoma, emléke nem maradt annak, hogy a magyar honfoglaláskor ott dákokkal összeolvadt római telepések utódai (mint az oláhok hirdetik) laktak volna.

Erdélyben a magyar honfoglalás szláv telepeket talált, oláhokat nem. Csak 300 év múlva szivárognak be az erdélyi telepítések utolsó nép-elemeként a Balkán-félszigetről, hol az oláh nép és nyelv latin-római elemeknek szlávokkal keveredéséből megalakult. Blach (vlach) nevük után árpádkori okleveleink oláhoknak nevezték őket. Még az olasz Rogerius kanonok sem említ Erdélyben oláhokat, mikor a tatárfogságból megszökve, bejárja Erdélyt. Bevándorlásuk a tatárjárás pusztítása után válik tömegesebbé. De még a XIII. század végén is csak Erdély déli részeiben vannak szórványos telepeik.

A bolgár-szláv kenéz (soltész) intézményt hozták magukkal. A kenézek voltak telepítőik, bírái. Jogállapotuk még a XIV. sz. folyamán is rendezetlen. Nomád pásztor népek inkább, mint földművelő jobbágyak. Adójukat (juhaik után „ötvened“-et) természetben fizetik. A kenézek királyi jószágokat kapnak telepítés céljából. A katolikussá lett kenézek (Nagy Lajos idejében) magyar nemességet kapnak s ezzel politikai jogot, a nép jobbággyá lesz. Hogy nem őslakók, mutatja vallásuk is, a Balkánról hozott görög-keleti vallás s ennek bolgár ó-szláv ritusa.

Az erdélyi jobbágyság helyzete a XIV. és XV. században nem irigylésre méltó, mert a nemességnek kevés birtoka mellett a jobbágy szegény volt és egyetlen joga a szabadköltözés. Az elégedetlenség helyzetéből önként következett. A huszita tanok elterjedése a nép lelkére erős hatást gyakorolt s ennek lett következménye az 1437-iki pórlázadás, melynek nemzetiségi jellege nem volt, bármint magyarázzák félre az oláh történetírók. Magyar jobbágyak szerepeltek elsősorban s velők kisebb számban oláhok is. A három nemzet (magyar, székely és szász) *uniója* állott szembe vele és törte meg. A bekövetkezett török harcokban elvérzett magyar jobbágyság helyébe oláhok jöttek. A

székely Dózsa György parasztlázadása is a magyar jobbágyakat fogyasztotta s újabb tért nyitott az oláh terjeszkedésre.

Erdély állammá alakulása s a reformáció hatása az oláhságra újabb kedvező alkalom az oláhság terjeszkedésére és kulturális előhaladására. A reformáció az oláhok között is terjeszkedni kezdett a XVI. sz. végén s Bethlen Gábor és I. Rákóczi György, majd Apafi támogatása mellett még inkább a XVII. sz. folyamán. Amit azonban a fejedelmek alkottak, iskolák alapítása, biblia fordítás, könyvek nyomtatása által, a befolyásukat és jövedelmüket féltő pópák ellensúlyozták. A reformációnak mégis megmaradt az a nagyjelentőségű eredménye, hogy a szláv liturgialis nyelvet az oláhval cserélték fel s a térítők a biblia, imakönyv és káté fordítással megvetették az oláh irodalom alapját.

A katolikus unio terjesztése az oláhok között a XVII. sz. végén s a XVIII. sz. elején újabb korszakot alkot az erdélyi oláhság történetében. Ez mint a császári politikának egyik eszköze a magyarság és a protestantizmus ellen irányult, de ennek fejében nagy anyagi és szellemi előnyöket juttatott az oláh g.-kath. népnek. Iskolákat, püspökségeket, érsekségeket, állami uradalmakat kapnak. A jelesebb g.-kath. papjelölteket Bécsben s Rómában neveltetik s ezekből válnak nemzeti reformátoraik, irodalmi szellemi vezéreik.

A határország szervezése Mária Terézia korában újabb lendületet adott az erdélyi oláhság helyzetének javítására. A határőr ezredek szervezése a jobbágyságból felszabadítással járt az illető vidéken (Naszód és Fogaras vidékén). Ebben a jótéteményben a belső helyeken lakók is részesülni óhajtván, erőszakkal feliratkoztak határőrnek. Megtagadták a jobbágyi szolgálatoakat és fellázadtak földesuraik ellen. A Hora-lázadás borzalmi (1784) ősi vad kegyetlenségében mutatta be az oláh népet.

A római „Propaganda Collegium“ oláh neveltjei (Sinkai György, Major Péter, Klein Sámuel) az irodalom terén izgatták az erdélyi oláhságot mesterségesen gyártott és történetírás címen hirdetett hamis tanaikkal: az oláhok dákó-román eredetével. Ezzel készítik elő a politikai propagandát, mely az 1791. erdélyi országgyűlésen a „Supplex libellus Valachorum“ c. kér-

vényben ölt testet, melyben az uralkodótól messzemenő politikai jogokat követelnek.

A XIX. sz. első évtizedeiben az oláh nemzeti törekvések nem sok életjelt adnak magukról, de az előző század vége óta állandóan megszorodó iskolákban serény munka folyik s a balázsfalvi főiskola tömegesen bocsátja ki magából a képzett fiatalembereket. A papok, tanítók, tanárok fanatikus lelkesedéssel terjesztik új politikai elveiket, a dákóromanizmust, Sinkai és Major kitalált eszméit. Szellemi vezéruk a század derekán Barnutiu Simon balázsfalvi theol. tanár, ki a *természetjog* tanítását a nemzeti aspiratiók szellemében tartja. Főpápaival is szembeszáll s eszméivel tanítványait megmételyezi. Irodalmi főművében „A románok közjoga“ (melyet mint már jassy-i egyet. tanár adott ki) a római pogányságra visszatérést, a földbirtok egyenlő felosztását s hasonló elveket hirdet.

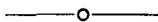
Erdélyben az 1840-es években most már *román* olvasó egyletek alakulnak, Papiu Ilarianu Aurora c. folyóiratot szerkeszt. Az oláh jobbágyak is mozgolódnak, földesuraikkal szemben renitensek. A zalatnai kincstári uradalomban pert indítanak a robot ellen. Varga Katalin nagyenyedi asszony (a „mi asszonyunk“) bujtogatja őket és fanatizálta a népet, azt hirdetvén, hogy „azé a föld, aki dolgozza“. Saguna püspöki vicarius csak csellel tudta kézrekeríteni és börtönbe vettetni (1847—1852.) A forradalmi szellem csak alkalomra várt.

1848 és 1849 meghozta az alkalmat. A magyarországi politikai mozgalmak felrázták Erdélyt is. A magyar közvélemény az országgyűlés összehívását s az uniót sürgeti Magyarországgal. Az oláhok külön utat választanak, ellenzik az uniót s külön nemzeti jogokat követelnek. A balázsfalvi népgyűlés (máj. 15.) önálló nemzetnek nyilvánítja magát, évenkénti nemzetgyűlés tartását követeli s hogy ne oláh, hanem *román*nak neveztessék, a jobbágyság eltörlése, új alkotmány stb. külön kivánalmaik s román nemzeti *comité*t választanak. Az 1848-iki új magyar törvények s az elfogadott unio jótékony hatása kiterjedt az oláhságra is, amely legtöbbet nyert a jobbágyság fölszabadításával. De a nemzetiségek bujtogatása tovább is tartott s az erdélyi oláhság készséges eszközül szolgált a reactio, a kamarilla, a császári hadvezetőség számára. Az oláh légiók s a fölkelő oláhság rémtetteiben megismétlődtek a Hora-lázadás véres borzal-

mai. De politikai reményeikben megcsalódtak. Az udvari politika kihasználta s elejtette őket.

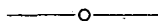
Az *abszolutizmus kora* jogilag épúgy leigázta őket, mint a magyarokat; de kárpótlást nyertek anyagiakban, érsekségek, püspökségek alapításában. Az 1867. kiegyezés ellenzésükkel jött létre.

A *kiegyezés után* nem elégednek meg a jogegyenlőséget biztosító XLIV. t.-c. u. n. nemzetiségi törvénnyel sem. Passivitásba léptek. Majd az önálló királtsággá alakult Romániára támaszkodva, folytatták aknamunkájukat a magyar állam ellen. A román irredentizmust a bukaresti „Kulturliga“ szította s az Erdélyben alakult oláh bankok anyagilag támogatták. A külföldi propaganda, a rágalmozó „memorandum“ előkészítette a falajt és az európai közvéleményt a bekövetkező nagy változásra. A világháború zivatarának lelkiismeretlen kiaknázása megvalósította nemzeti ábrándjaikat: Nagy-Románia megalkotását.

11. Varga Sándor: A transcendentalis deductio Kantnál.

(Megjelent nyomtatásban: Sodalitas Amicorum Universitatis Regiae Hungaricae Franciscó-Josephinae, Szeged, 1926. 22. 1.)

1924—25. tanévi doktori értekezések:

1. Gosztonyi Margit: Goethe és Schiller barátsága.

A német irodalom két legnagyobb költőjének, Goethének és Schillernek neve a művelt köztudatban egymáshoz kapcsolódott ama páratlanul álló költői barátságuk révén, mely oly áldásosan befolyásolta kölcsönös munkásságukat s ezáltal a német irodalomnak mérhetetlen hasznára volt.

1794. június 13-án Schiller meghívást intézett Goethehez a „Horen“ című folyóiratában való részvételre. Goethe barátságosan válaszolt: „Ich werde von ganzem Herzen von der Gesellschaft sein“. A „Hórákat“ poétikusan kiegészítő „Musenalmanach“ című folyóiratot is adott ki Schiller, melynek Goethe szintén nagyjelentőségű munkatársa lett.